

ОБЗОР НА БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК ОТ ЕВРОПЕЙСКА ПЕРСПЕКТИВА AN OVERVIEW OF THE BULGARIAN LANGUAGE FROM A EUROPEAN PERSPECTIVE

Helmut Wilhelm Schaller, *Die bulgarische Sprache in Vergangenheit und Gegenwart: Vom Altbulgarischen zur Sprache der Europäischen Union*. München: AVM.edition, 2017. 216 S.

Книгата на германския езиковед Хелмут Шалер отговаря на необходимостта от разглеждането на българския език в нов контекст предвид членството на България в Европейския съюз и произтичащите от това езиково-политически флукутации и ракурси. Авторът е утвърден славист и балканист, автор на множество монографии, справочници и статии, свързани с балканското езикознание, славянските езици и българския език в частност. Х. Шалер членува в множество авторитетни научни общности и е дългогодишен председател на Интернационалната комисия по балканско езикознание.

Безспорната ерудираност на автора, както и дългогодишните му плодотворни занимания с балканските и славянските езици, намира своето отражение в този детайлен критически анализ на българския език и предлага обективен и дистанциран, но не и безучастен поглед отвън, както и своевременно реекспониране на българския език в светлината на обединена Европа. Книгата на Х. Шалер откроява по-ясно от всякога специфичното място на българския език на Стария континент и неговия уникален принос както от културно-историческа, така и от геополитическа гледна точка.

Може да се каже, че през последните години се наблюдава засилен интерес към нашия език. Той в немалка степен се обуславя от принципа на езикова равнопоставеност в Европейския съюз. Към езиково-културния плурализъм на обединена Европа насочва и титулната страница на публикацията – образът на евробанкноти, като фокусът пада върху надписите на трите азбуки в Съюза (латинска, гръцка, кирилска) – индиректна препратка към идеята за единство, съпринадлежност и синергия на европейските езиково-културни общности.

Още в самото начало, книгата заявява намерението на автора да представи кратко, систематично и достъпно описание на българския език в неговата диахронна и синхронна специфика. Тя е пред-назначена преди всичко за любознателни читатели без сериозни предварителни познания, но поради информативната съгъстеност и холистичност на текста този анализ вероятно ще заинтригува и ползва и по-тесните специалисти.

Първите впечатления неизбежно са свързани с енциклопедичния характер на изложението, т.е. с огромния обем информация и препратки, представени в изключително компактен, синтезиран и същевременно четивен вид. Читателят се оказва в центъра на паноптична текстова композиция, която осветлява равномерно основните аспекти от историята и настоящето на българския език и писменост. Авторът умело успява да избегне опасността от чисто статистическо рефериране и цитатничество, като вплита своите собствени възгледи, коментари и анализи по дискретен и ненаатрапчив начин. Резултатът е стегнато, високо съдържателно изложение, отделните подтеми са разработени изчерпателно и задълбочено, а библиографската справка обхваща около триста заглавия при общ обем на основния текст от 178 страници (стр. 13–191).

Монографията е структурирана хронологично и следва посоката, зададена в заглавието: от старобългарския към съвременния български език на XXI век – и обхваща предговор и седем основни глави. Първите две глави са посветени на историческите аспекти на българския език, на неговата периодизация, на приноса на изследователите и радетелите на българския език за неговото възходящо

развитие, както и на академичната представеност на българския език в чужбина и научните оценки на водещите чуждестранни езиковеди. Трета глава представя кратко, синтезирано описание на фонетичните и граматични особености на съвременния български език, като акцентът е най-вече върху характерните явления, оразличаващи нашия от останалите славянски и балкански езици. Изтъкнати са и особеностите, произтекли от дълготрайните му взаимодействия със съседните езици. На неизбежната интерференция между българския и другите балкански езици е посветена четвъртата глава, където авторът дефинира понятието „Балкански езиков съюз“ и аргументира убеждението си, че българският език играе ключова роля при конституирането на този съюз. Пета глава разглежда въпроси на българската ономастика, като проследява културно-историческата логистика на отделни собствени имена чак до предславянския период. С езиковата политика на България през периода 1944 – 1990 г. се занимава предпоследната, шеста глава, като визуализира по-конкретно навлизането на русизми и идеологически маркирана лексика в езика, пуристичните тенденции и билингвизма. Последната седма глава представлява своеобразна кулминация – не само от хронологична гледна точка, а и защото в нея ясно кристализира водещата идейна нишка, която повече или по-малко осезаемо преминава през всички части на изложението: ситуирането на българския език в контекста на новоосъзнатото и приветствано езиково-културно многогласие на съвременна Европа. Разглеждат се въпроси, свързани с езиковата политика на Европейския съюз, както и последствията от приемането на България в Съюза. Авторът стига до извода, че Балканският езиков съюз не е монолитна, херметично затворена структура, а напротив – балканизмите преминават в европеизми, а балканистиката се подразбира като част от евролингвистиката.

Хелмут Шалер взема отношение по редица дискуссионни теми, свързани с миналото и настоящето на българския език. Съгласявайки се с А. Лескин, той слага знак за равенство между старославянския и старобългарския език, като по този начин експлицитно отрежда на старобългарския ролята на най-стария славянски писмен език. Шалер подкрепя твърдението, че македонският литературен език и българският писмен език имат една и съща (българска) историческа основа и едни и същи (български) структурни особености. Също така аргументирано авторът поддържа тезата за значимостта на българския език в балканистичен и евролингвистичен план.

Книгата съдържа множество примери от съвременния български език, които имат илюстративна и/или съпоставителна функция. Повечето от тези примери са представени чрез латинската азбука, очевидно с цел повишаване на достъпността на четивото. При транслитерацията Х. Шалер си служи с германския стандарт DIN 1460, което, от една страна, улеснява германския читател, а от друга гарантира безпроблемното диференциране между „а“ и „ъ“, както и между „й“ и „ь“.

В заключение може да се обобщи, че изследването на Х. Шалер успява да даде динамична, пълнокръвна обща представа за българския език в европейска перспектива. Монографията символично започва с посвещение на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, един от най-дейните центрове на българистиката през последните десетилетия, и завършва с убеждението на автора, че тепърва предстои българският език да бъде припознат и да намери подобаващо внимание в европейските академични среди.

Калина Щерева¹

¹ **Калина Щерева** (Kalina Shtereva) – д-р, главен асистент по германистично езикознание в катедра „Германистика и нидерландистика“ на Филологическия факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, k.shtereva@ts.uni-vt.bg